

Ruben Willaert
restauratie & archeologie

Molenstraat 9

Wervik, West-Vlaanderen

2023H262

ARCHEOLOGIENOTA

BUREAUONDERZOEK

LANDSCHAPPELIJK BODEMONDERZOEK

RUBEN WILLAERT NV

8200 SINT-MICHIELS-BRUGGE

TEN BRIELE 14 | BUS 15

AUTEUR:

Aaron Willaert, Shari Eggermont

© Ruben Willaert NV, Sint-Michiels-Brugge, 2023

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert NV. Ruben Willaert NV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

INHOUDSTAFEL	1
INLEIDING	2
1. BUREAUONDERZOEK [BO]	3
1.1 BESCHRIJVEND GEDEELTE	3
1.1.1 Administratieve gegevens	3
1.1.2 De onderzoeksopdracht	5
1.1.3 Het projectgebied	6
1.2 ASSESSMENT	10
1.2.1 Landschappelijk kader	10
1.2.2 Historisch kader	16
1.2.3 Archeologisch kader	27
1.3 SYNTHESE FASE BUREAUONDERZOEK	32
BIBLIOGRAFIE	34
BIJLAGE	36

INLEIDING

De initiatiefnemer plant de herinrichting van een bestaande woning en de oprichting van verschillende nieuwbouwstudio's in Wervik. De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt 1357 m²

Het projectgebied situeert zich volgens het gewestplan in een zone bestemd als woongebied. Het plangebied situeert zich binnen de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Wervik. De huidige archeologienota wordt opgemaakt omdat de gecombineerde oppervlakte van de geplande werken meer dan 100 m² bedraagt en de gecombineerde oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft meer dan 300 m² bedraagt.

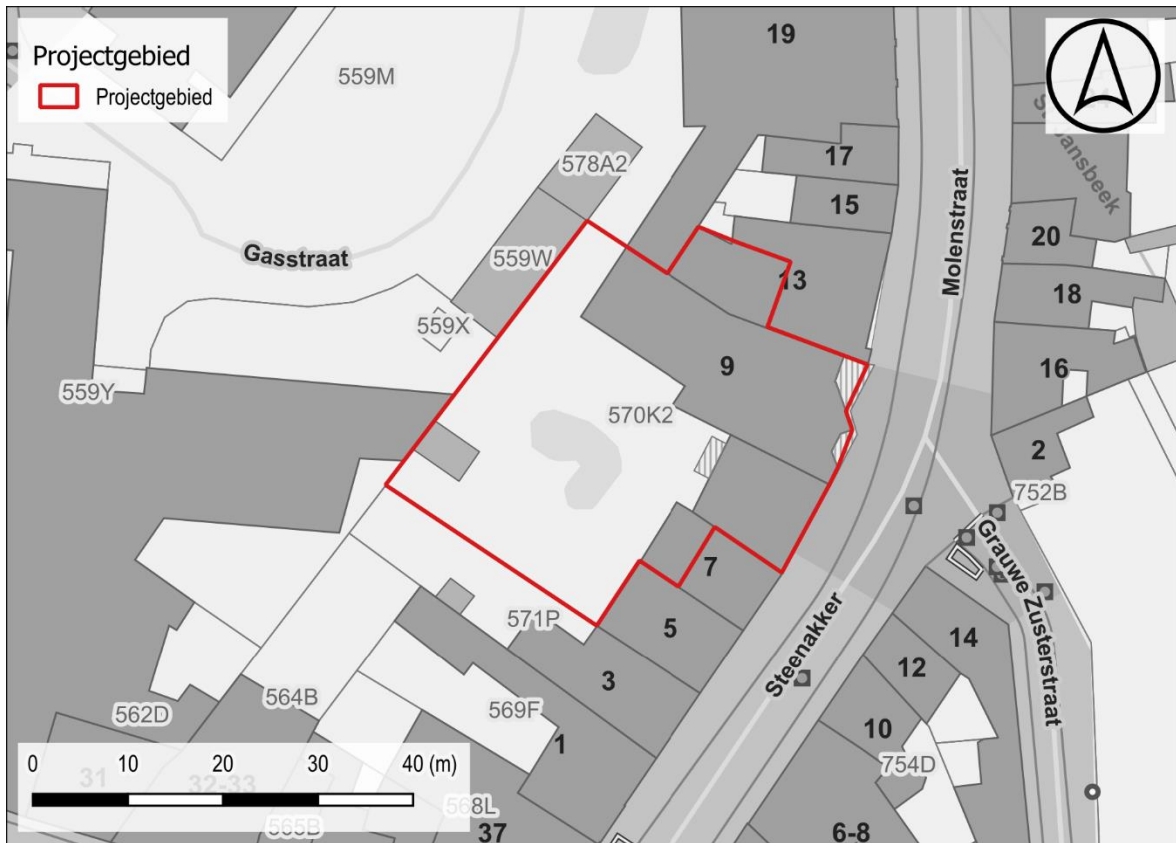
RUBEN WILLAERT NV is aangesteld om deze archeologienota in de eerste plaats door middel van een bureaustudie op te maken met het oog op een advies naar uitgesteld vooronderzoek, werfbegeleiding, of vrijgave van het terrein.

1. BUREAUONDERZOEK [BO]

1.1 BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1.1 Administratieve gegevens

PROJECTCODE	2023H262	
ERKENNINGSNUMMER	OE/ERK/ARCHEOLOOG/2015/0069	
<i>BOUNDING GEOMETRY</i>	X ₁ : 56589	Y ₁ : 164137
	X ₂ : 56668	Y ₂ : 164194
KADASTER	Wervik, Afdeling 1, Sectie C, nr.'s: 570K2, 570D2	
GEOGRAFISCHE INPLANTING	Figuur 1 en 2	
OPZET INITIATIEFNEMER	Figuur 5	

Figuur 1: Situering projectgebied t.a.v. GRB-basiskaart (© geopunt)

Figuur 2: Situering projectgebied t.a.v. topografische kaart van België (© geopunt)

1.1.2 De onderzoeksopdracht

1.1.2.1 Vraagstelling met betrekking tot het onderzochte gebied

“Het archeologisch vooronderzoek beoogt vast te stellen of er een archeologische site aanwezig is op een terrein, wat de karakteristieken en de bewaringstoestand van deze site zijn, wat haar relatie is met het landschap, welke waarde ze heeft, en hoe ermee moet omgegaan worden in het kader van bodemingrepen en wetenschappelijk onderzoek.”
– CGP 4.0; p. 28

Op basis van verscheidene parameters, zoals de nog aanwezige erfgoedwaarden, de landschapshistoriek, topografie, geomorfologie, bodemgebruik, vegetatie, en ingreephistoriek, wordt een waardering van het archeologisch potentieel binnen het afgebakende projectgebied opgesteld. Hiertoe wordt een stapsgewijze onderzoeksprocedure doorlopen, waarbij de vraagstelling steeds teruggekoppeld wordt naar volgende kernpunten:

- Wat is de trefkans op intact bewaarde archeologische aanwijzingen?
- Wat zijn de geplande ingrepen in functie van de werkzaamheden? Zullen de werken eventuele vindplaatsen bedreigen?

1.1.2.2 Werkwijze en strategie van het vooronderzoek fase BO

RUBEN WILLAERT NV werd aangesteld om deze archeologienota in de eerste plaats door middel van een bureauonderzoek op te maken. Dit bureauonderzoek werd uitgevoerd onder leiding van een erkend archeoloog van Ruben Willaert NV. De aard van de werken werd tijdens het bureauonderzoek afgewogen tegen de voorhanden zijnde gegevens relevant voor het projectgebied op bodemkundig, landschappelijk, historisch-cartografisch en archeologisch vlak.

De archeologienota werd opgemaakt middels *Office*- en *Adobe*-software. Het bijhorend kaartmateriaal werd aangemaakt in een GIS-omgeving. Hierin werden de ontwerpplannen ingeladen en geprojecteerd ten opzichte van diverse kaartlagen die raadpleegbaar zijn op geopunt.be, dov.vlaanderen.be, geo.onroerenderfgoed.be, cartesius.be en de website van de centraal archeologische inventaris [CAI]¹. De geraadpleegde literatuur, de digitale bronnen en het kaartmateriaal zijn te vinden in de bijlage.

¹ De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen en andere sites met erfgoedwaarde; onder dezelfde noemer verzamelen we alle opgestelde archeologienota's vanaf 2015.

1.1.3 Het projectgebied

1.1.3.1 Archeologische voorkennis

Het plangebied is gelegen binnen de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Wervik. Binnen de grenzen van projectgebied Molenstraat 9 werd in het verleden geen archeologisch onderzoek uitgevoerd. In de omgeving zijn wel enkele archeologische vindplaatsen gekend (cfr. Infra).

Figuur 3: Ligging projectgebied binnen een vastgestelde archeologische zone (groen).

1.1.3.2 Ruimtelijke situering

Het projectgebied is gelegen in de stad Wervik, in de provincie West-Vlaanderen. Wervik grenst ten noorden aan Beselare, ten noordoosten aan Geluwe, ten oosten aan Menen, ten zuiden aan de Franse grens, ten westen aan Komen-Waasten, en ten noordwesten aan Zandvoorde en Geluveld. Het terrein wordt omsloten door de Molenstraat langs de oostzijde. De steenakker is ca. 45meter ten zuid-zuidwesten van het projectgebied te situeren.

Figuur 4: Situering plangebied t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt)

1.1.3.3 *Geplande bodemingrepen*

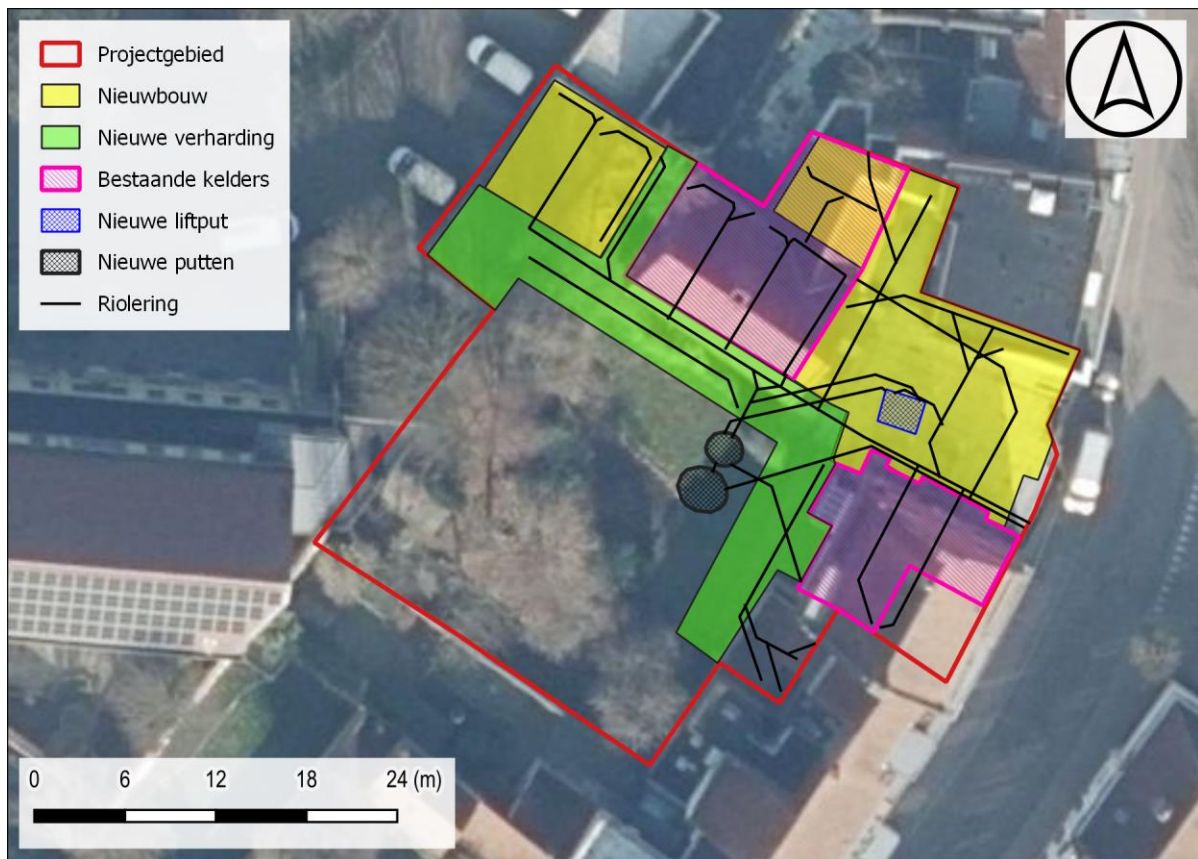
De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt ca. 1357 m². Aan de straatzijde van de Molenstraat situeert zich een woning en een winkel. Achter de winkel situeren zich een oude brouwerij. De woning met huisnummer 7 en een groot deel van de brouwerij is op heden onderkelderd (in totaal ca. 255 m²). Deze kelders blijven behouden, mogelijk worden de funderingen wel verstevigd. In deze zones zullen verder geen bodemingrepen plaatsvinden in de ongeroerde bodem.

Het winkelpand en de achterliggende brouwerij worden gesloopt, de kelders worden deels behouden, deels opgevuld. Na de noodzakelijke sloopwerken wordt aan de straatzijde een nieuwbouw opgericht van ca. 255 m². Deze nieuwbouw zal niet onderkelderd worden. Vermoedelijk zal de nieuwbouw via paalfunderingen gefundeerd worden, de diepte is nog te bepalen door ingenieursstudie. Er wordt ook een liftput voorzien van ca. 6 m². Deze liftput wordt aangelegd tot op een diepte van ca. 1,5 m-mv.

Op het achterliggende perceel wordt een deel van de garages en de tuinmuur gesloopt om een nieuw gebouw met studio's op te richten en de tuinzone bereikbaar te maken vanuit de Gasstraat. Deze nieuwbouw van ca. 75 m² wordt gefundeerd door middel van een funderingsplaat (50 cm-mv) met vorstranden (ca. 1 m-mv).

Aangrenzend aan het nieuwe project zal verharding aangelegd worden over een oppervlakte van ca. 210 m². Voor deze verharding zal een bodemingreep nodig zijn van ca. 50 cm-mv. In kader van de geplande werken wordt tevens nieuwe riolering aangelegd die zal aansluiten op een nieuwe RW-put en septische put. Voor de rioleringen moet een sleuf uitgegraven worden van ca. 80 cm diep en 50 cm breed, de putten met gecombineerde oppervlakte van ca. 12 m² worden aangelegd tot op een diepte van ca. 2 m-mv.

De gecombineerde oppervlakte van de geplande bodemingrepen bedraagt **ca. 850 m²**.

Figuur 5: Geplande werken weergegeven op de meest recente luchtopname (© Geopunt).

1.2 ASSESSMENT

1.2.1 Landschappelijk kader

Het plangebied is gelegen in de zandleem- en leemstreek.

Het plangebied is gelegen op de noordelijke rand van de Holocene vallei van de Leie, binnen de brede paleovallei van de Leie. De vlakte van de Leie wordt van haar huidige alluviale vlakte gescheiden door een steilrand die duidelijk zichtbaar is in het landschap. Het plangebied is gelegen op deze steilrand. De vlakte van de Leie maakt deel uit van de Vlaamse Vallei die morfologisch gekenmerkt wordt door een relatief vlak reliëf. Tijdens de beginfase van het Peniglaciaal heeft de Leie een grote laterale uitbreiding gekend waardoor de volledige breedte van de vallei werd ingenomen. Aan dit sedimentatiepatroon komt een eind in het Tardiglaciaal dat wordt gekenmerkt door een beduidende klimaatsverbetering, op enkele koude fases na. Belangrijk is een hervatting van fluviaatiele activiteit met in een eerste fase een uitschuring van de huidige valleien. De rivieren evolueren van een vlechtend naar een meanderend patroon waarbij de Leie een *underfit river* wordt die in een bovenmaatse vallei vloeit. Ca. 600 meter ten oosten van het plangebied loopt de beekvallei van de Sint-Jansbeek uit in de Leie.

Het terrein situeert zich op een hoogteligging van ca. 16 tot 19 m TAW en heeft een dalend verloop naar het noordoosten, richting de Sint-Jansbeek. Er zijn geen duidelijk indicaties voor maaiveldwijzigingen in het verleden.

Het landschappelijk kader - aan de rand het alluvium van de Leie - moet een zekere aantrekkingskracht uitgeoefend hebben op jager-verzamelaars in de regio.

Het projectgebied is gelegen in het **Lid van Moen (Formatie van Kortrijk)**. Deze formatie bestaat hoofdzakelijk uit mariene kleiige sedimenten, die weinig macrofossielen bevatten en is de eerste afgezette formatie van het Vroeg-Eoceen (54,8 Ma – 49,0 Ma). Over het algemeen worden de afzettingen siltiger of zandiger (ondieper afzettingmilieu) naar het zuidoosten toe en homogeen kleiiger naar het noorden en noordoosten toe (dieper afzettingmilieu). De Formatie van Kortrijk wordt ingedeeld in vier leden; van onder naar boven: het Lid van Mont-Héribu, het Lid van Saint-Maur, het Lid van Moen en het Lid van Aalbeke. Het Lid van Mont-Héribu rust op de Groep van Landen.

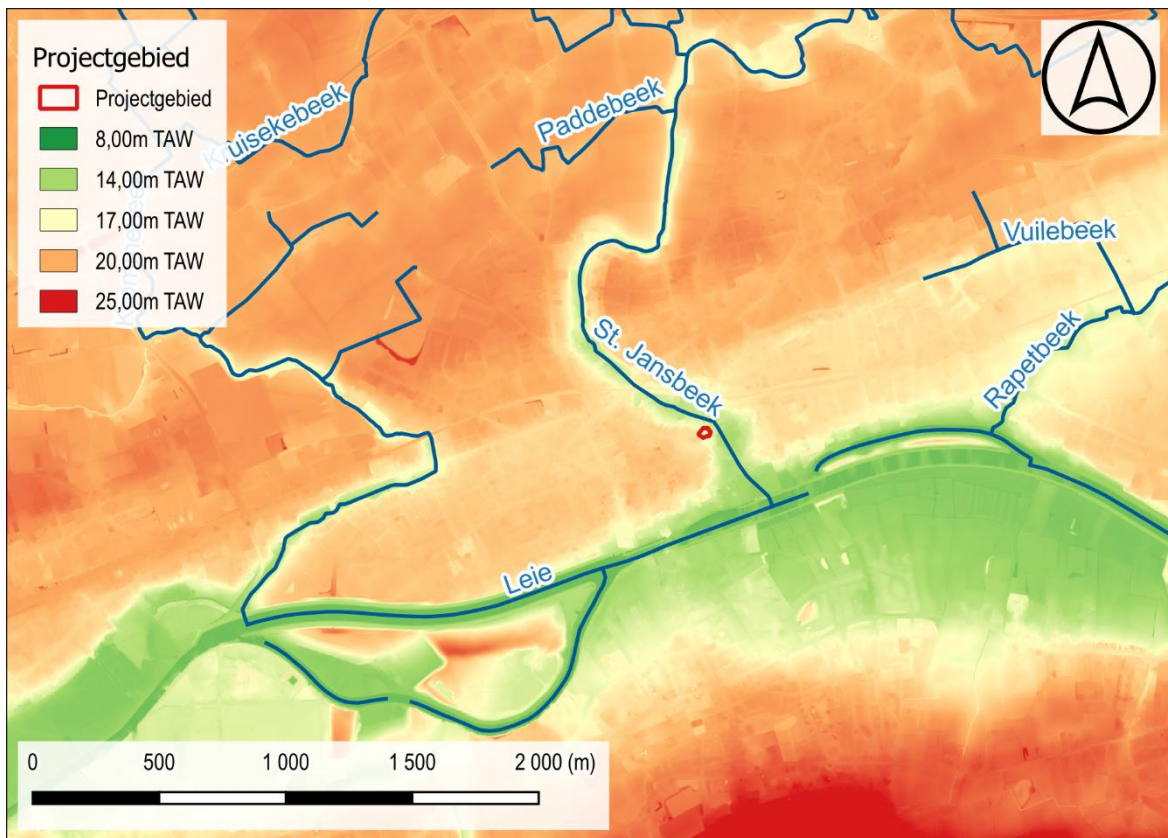
Het Lid van Moen is afgezet tijdens een periode van zeespiegelschommelingen, wat resulteerde in een heterogeen sedimentpakket. Het is een grijze kleiige silt, waartussen intercalaties voorkomen van zand met grof glauconiet of gebroken schelpresten. Deze grove lagen zijn vermoedelijk afgezet tijdens stormperiodes (tempestieten). Naar het noorden en noordoosten toe gaat deze eenheid over naar een meer homogene kleiigere afzetting.

Het projectgebied is gelegen in het **Quartair Type 3a**. Het bestaat uit een basis van fluviaatiele afzettingen van het Weichseliaan gevolgd door een eolische afzetting van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen. Binnen deze afzetting kunnen mogelijk hellingsafzettingen van het Quartair voorkomen. Lokaal kan deze eolische afzetting afwezig zijn. De top bestaat uit een fluviaatiele afzetting (organochemisch en perimarien inclusief) van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal.

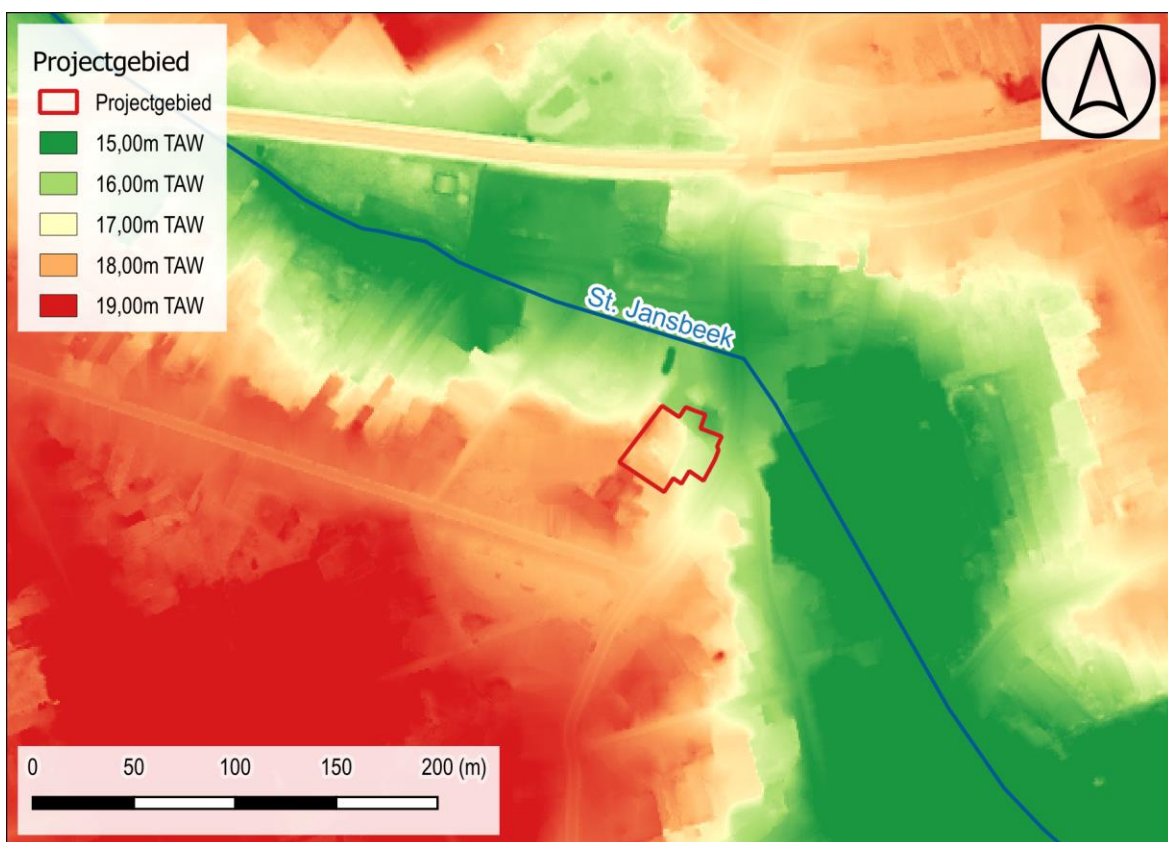
Het bodemtype **OB** is een kunstmatig bodemtype waarbij de natuurlijke bodem sterk verstoord kan zijn door de aanwezige verharding of bebouwing. Hierdoor is het niet altijd mogelijk de natuurlijke bodem te herkennen.

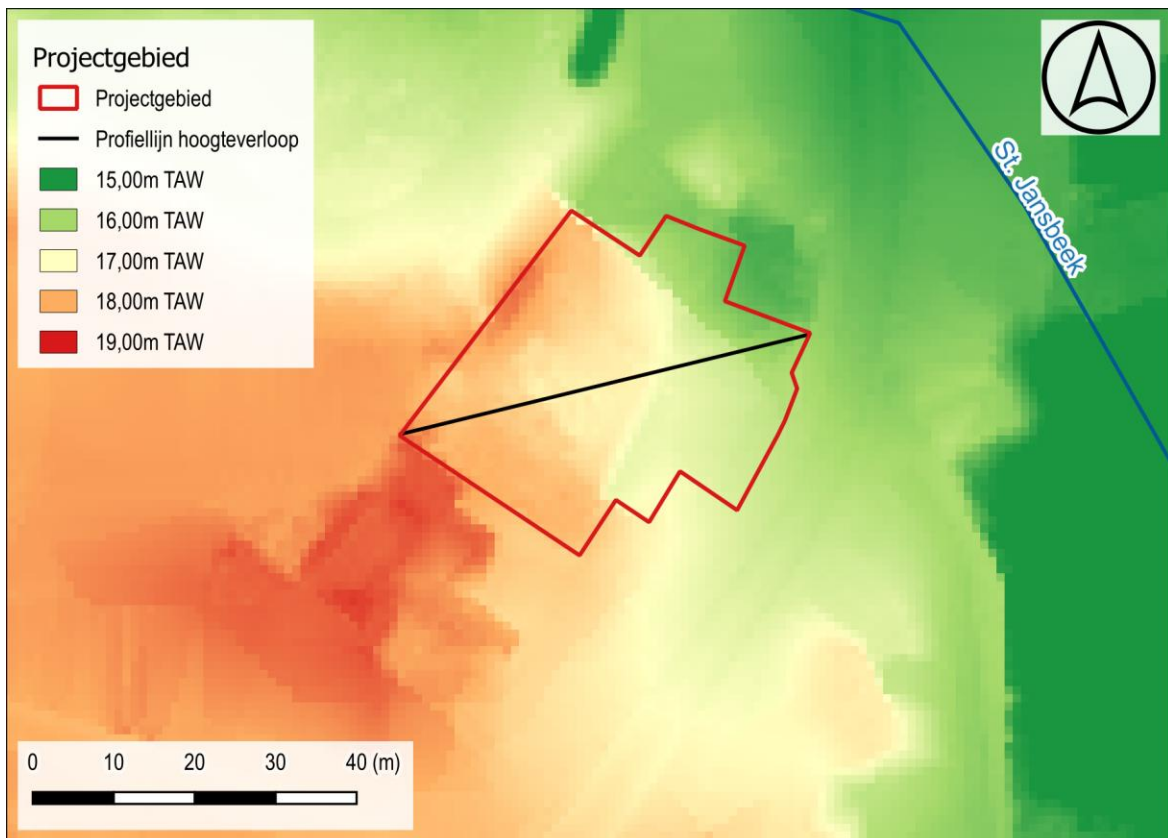
Figuur 6: Situering projectgebied t.a.v. de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).

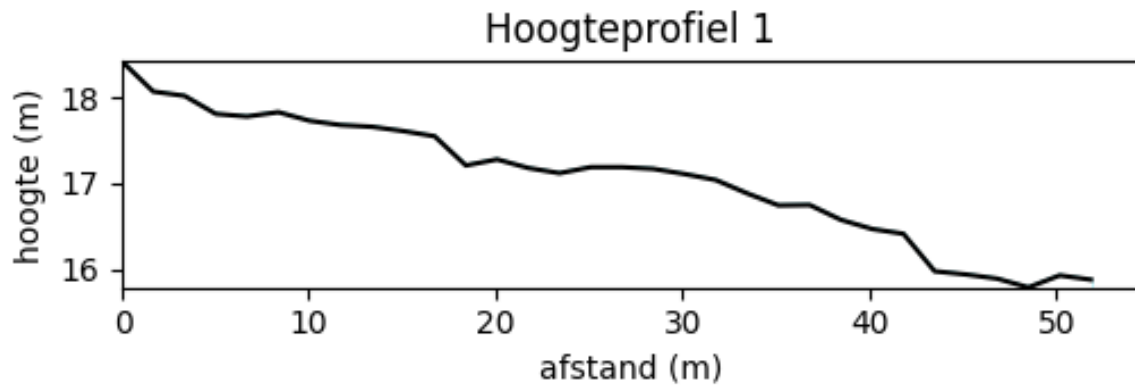
Figuur 7: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)

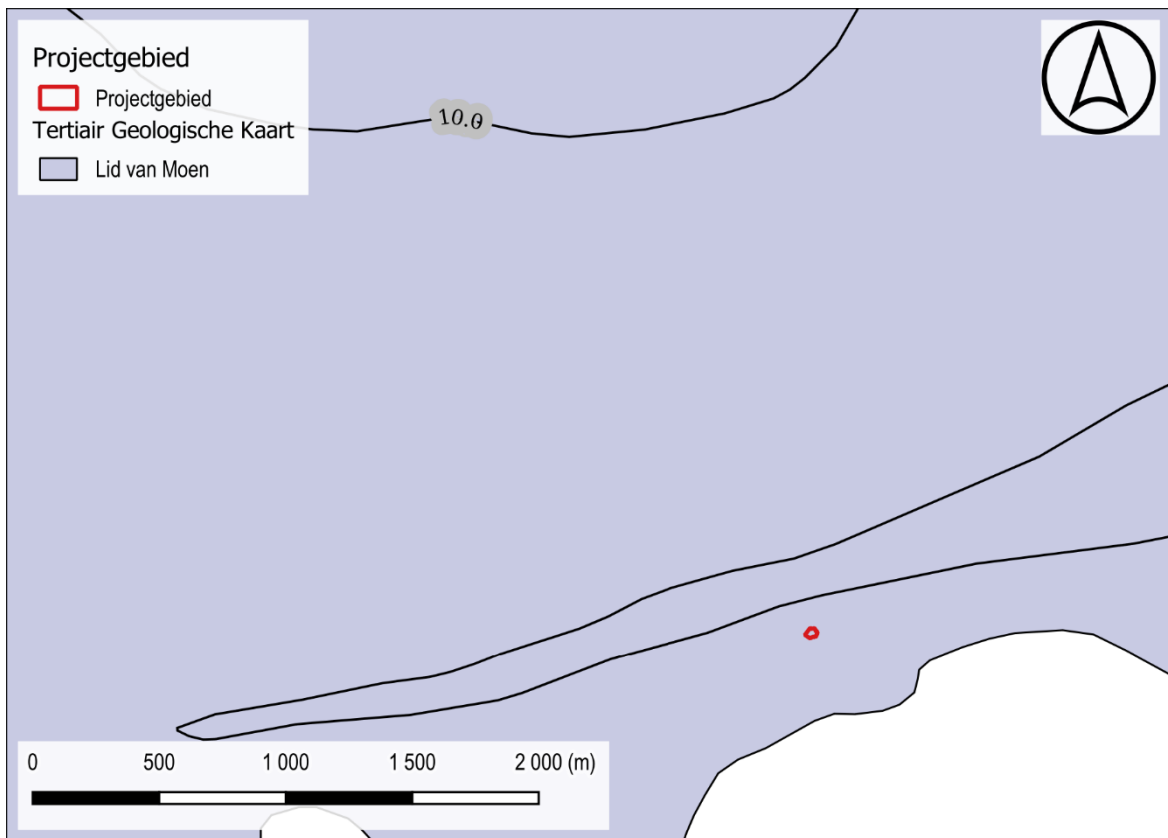
Figuur 8: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)

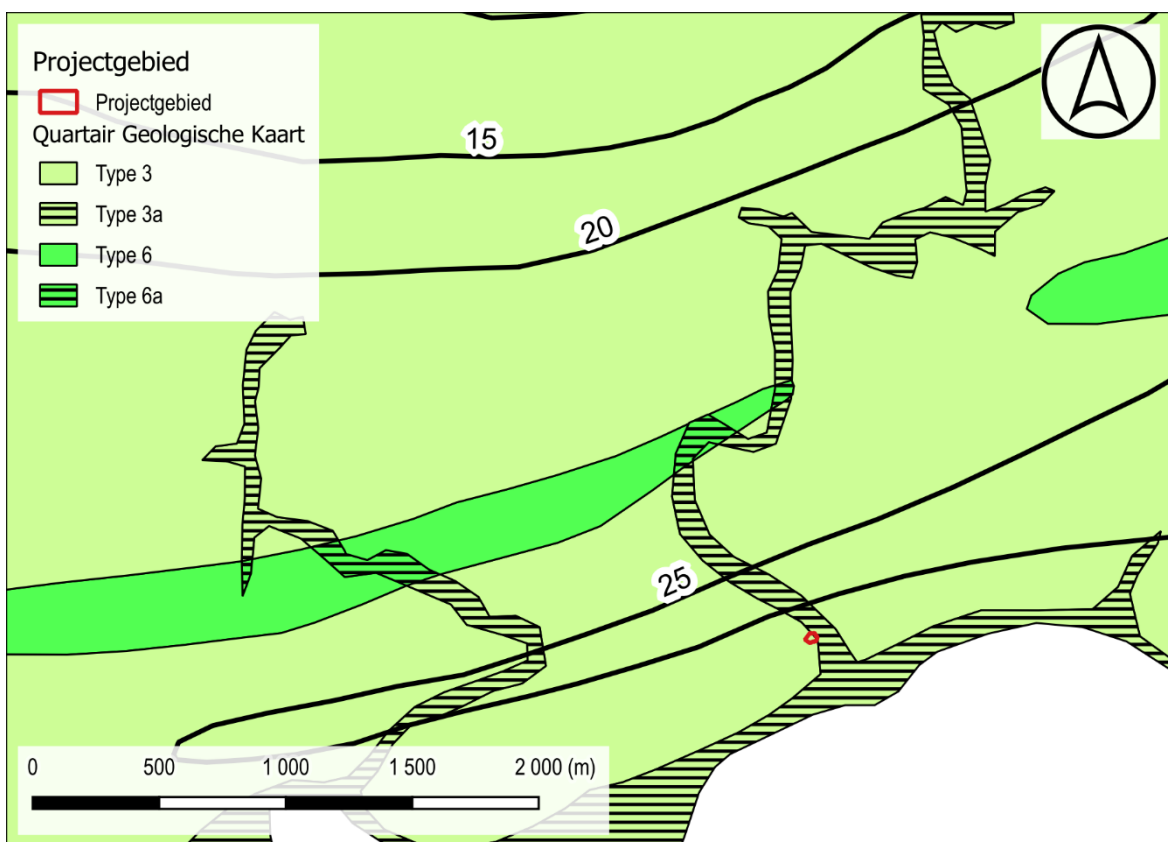
Figuur 9: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)

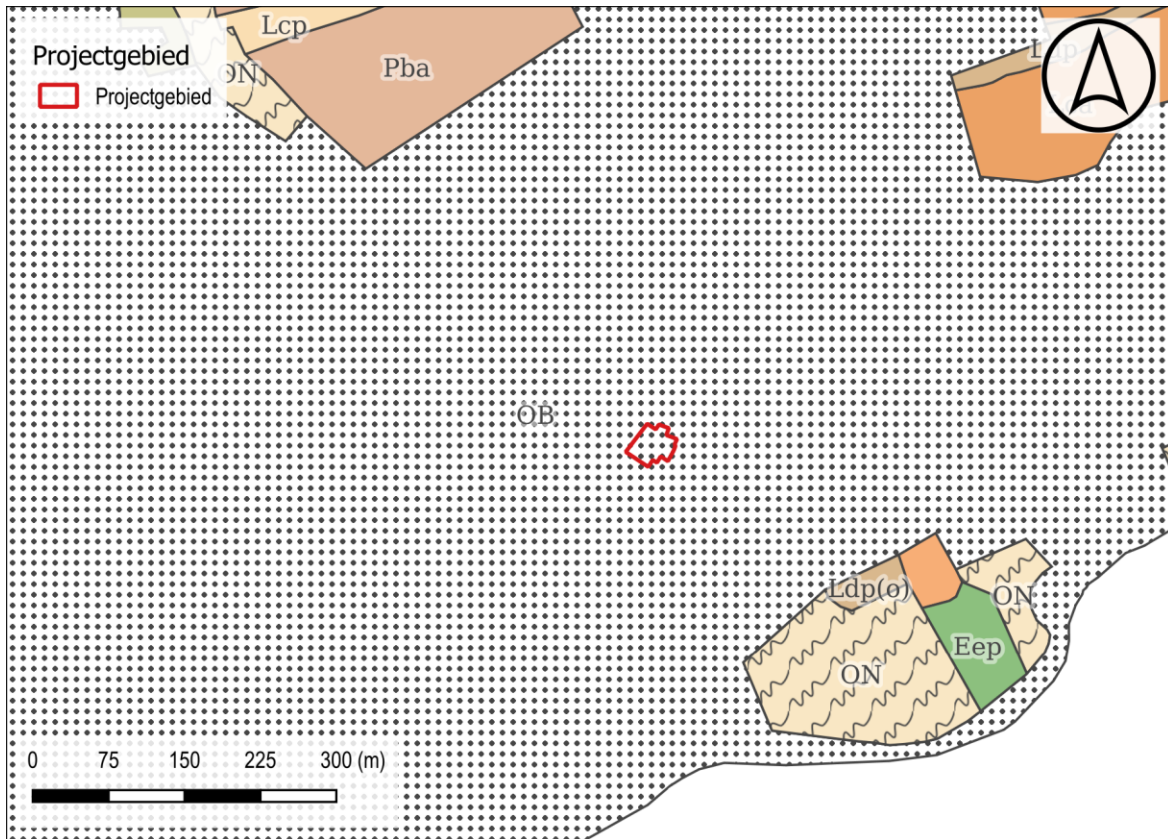
Figuur 10: Hoogteverloop, ZW-NO (© geopunt)

Figuur 11: Situering projectgebied t.a.v. Tertiair geologische kaart (© geopunt)

Figuur 12: Situering projectgebied t.a.v. Quartair geologische kaart (© geopunt)

Figuur 13: Situering projectgebied t.a.v. algemene bodemkaart van België (© geopunt)

1.2.2 Historisch kader

Pre-Romeins en Romeins Wervik

De oudste resten betreffende menselijk aanwezigheid in Wervik stammen uit de neolitische periode. Ook resten uit de ijzertijd werden her en der aangetroffen.

Er is pas sprake van een nederzetting tijdens de Romeinse periode, een zogenaamde *vicus*². Hoe deze nederzetting tot stand kwam, wat precies de indeling ervan was zijn maar enkele vragen die tot op heden nog op een antwoord wachten. De thesis van Arne Verbrugghe³ geldt nog steeds als basiswerk waarin de onderzoeksvragen omtrent het ontstaan en evolutie van de *vicus* aan bod komen. Hoe dan ook ontstaat de Romeinse nederzetting vermoedelijk in de vroeg-Romeinse periode aan een belangrijke handelsweg, namelijk de weg Boulogne-Bavay. Het is niet uitgesloten dat deze nederzetting in oorsprong een eerder militair karakter had. In het huidige stratenpatroon durven sommigen terecht aanduidingen voor een militair kamp te herkennen.⁴

Wervik wordt vermeld als *Viroviacum* op de Peutingerkaart (*Tabula Peutingeriana*) uit de 13de eeuw en het *Itinerarium Antonini*⁵ uit de 3de eeuw. Toch werd *Viroviacum* pas kort na WOII geassocieerd met Wervik. De *vicus* kende een bloeiperiode in de 1ste en 2de eeuw n. Chr. dankzij een bloeiende handel langs de weg Bavay-Boulogne. Ondanks het beperkte onderzoek dat tot op heden verricht werd, wordt algemeen aangenomen dat de *vicus* begrensd wordt door de Leie en door de St.-Jansbeek en de Hoge Plankebeek, twee zijbeken van de Leie. De kern van de *vicus* spreidt zich uit over het huidige stadscentrum, nl. de Nieuwstraat, de Ooievaarstraat, de Groenstraat, de Donkerstraat, de Duivenstraat en de Steenakker.⁶ A. Verbrugghe berekende, op basis van enkele hypothetische gegevens, dat de oppervlakte van de Romeinse nederzetting minimum 16 ha bedroeg. Deze oppervlakte zou overeenstemmen met de oppervlakte van de grootste rurale centra, zoals Jülich (10ha), Elst (15ha), Liberchies (20ha) en Dalheim (25ha).⁷ Het projectgebied zelf situeert zich tussen de kern van de *Vicus* en de Sint-Jansbeek. Er is dus een verhoogde verwachting voor het aantreffen van sporen uit de Romeinse periode.

² Een *vicus* wordt door de antieke auteurs omschreven als een landelijke nederzetting die door jaarlijks verkozen magistraten werd bestuurd. Eer werd recht gesproken en vonden markten plaats. De nederzetting kwam tot aanzien door het drukke reizigersverkeer en de daarmee gepaarde bouw van herbergen, hotels, Heel vaak ontstonden vici langs belangrijke (handels)wegen. (Nouwen, 2006, p. 78.)

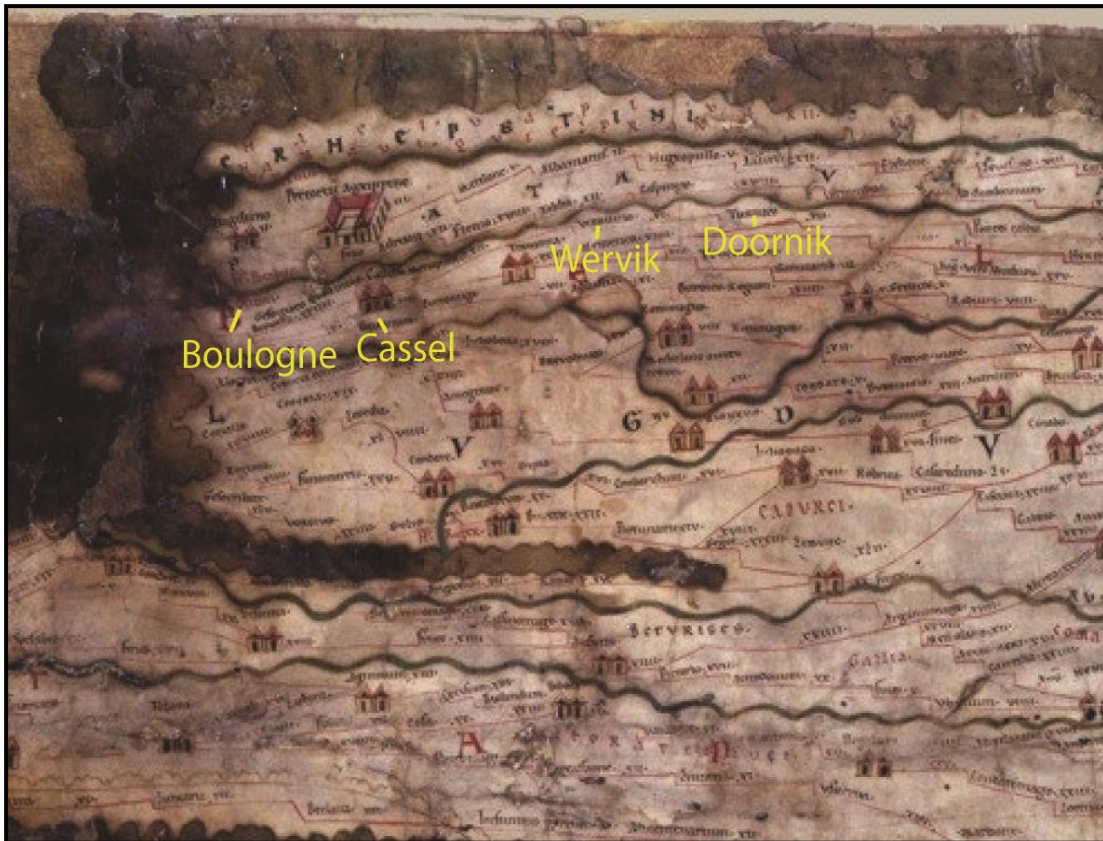
³ Verbrugghe, A. 2004: *Viroviacum. Verwerking, studie en interpretatie van het materiaal uit een aantal Romeinse kelderkuilen uit de opgravingen op het St-Maartensplein in Wervik (1989-1991) (West-Vlaanderen)*, onuitgegeven verhandeling Universiteit Gent .

⁴ Bonquet, T. & De Gryse, J., 2014, p.13.

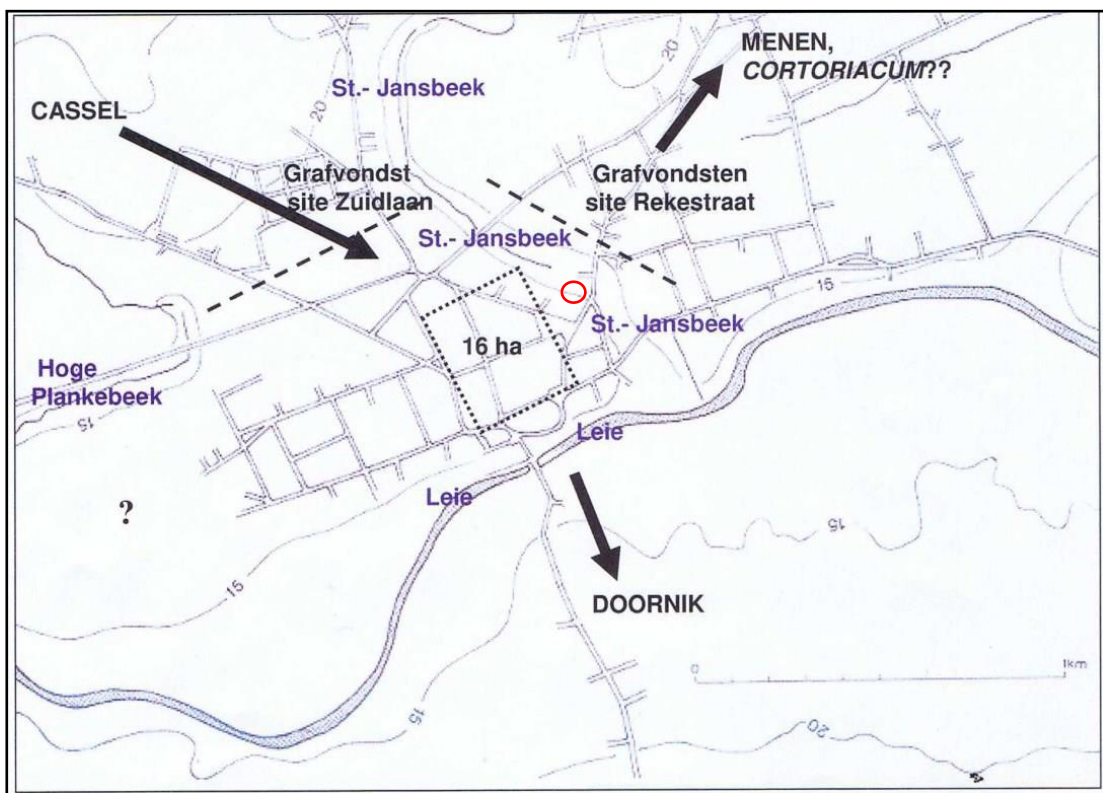
⁵ De Peutingerkaart is een wegenkaart uit de 13de eeuw, die een antieke kaart uit het begin van de 3de eeuw kopieert. Mogelijk gaat deze kaart terug op een kaart uit de 1ste eeuw. Behalve Wervik wordt op de wegenkaart enkel nog Tongeren aangeduid, wat wijst op het grote belang van Wervik. Het reisboek van Antoninus is een olijsting en afstandenlijst van wegen, steden en haltestations, daterend uit de 3de eeuw.

⁶ Bonquet, T. & De Gryse, J., 2014, p.13.

⁷ Bonquet, T. & De Gryse, J., 2014, p.14.

Figuur 14 Detail van de Peutinger-kaart met aanduiding van Wervik (bron: www.euratlas.net).

Figuur 15 Begrenzing vicus. (Verbrugge, A., 2004, p. 26).

Middeleeuwen - heden

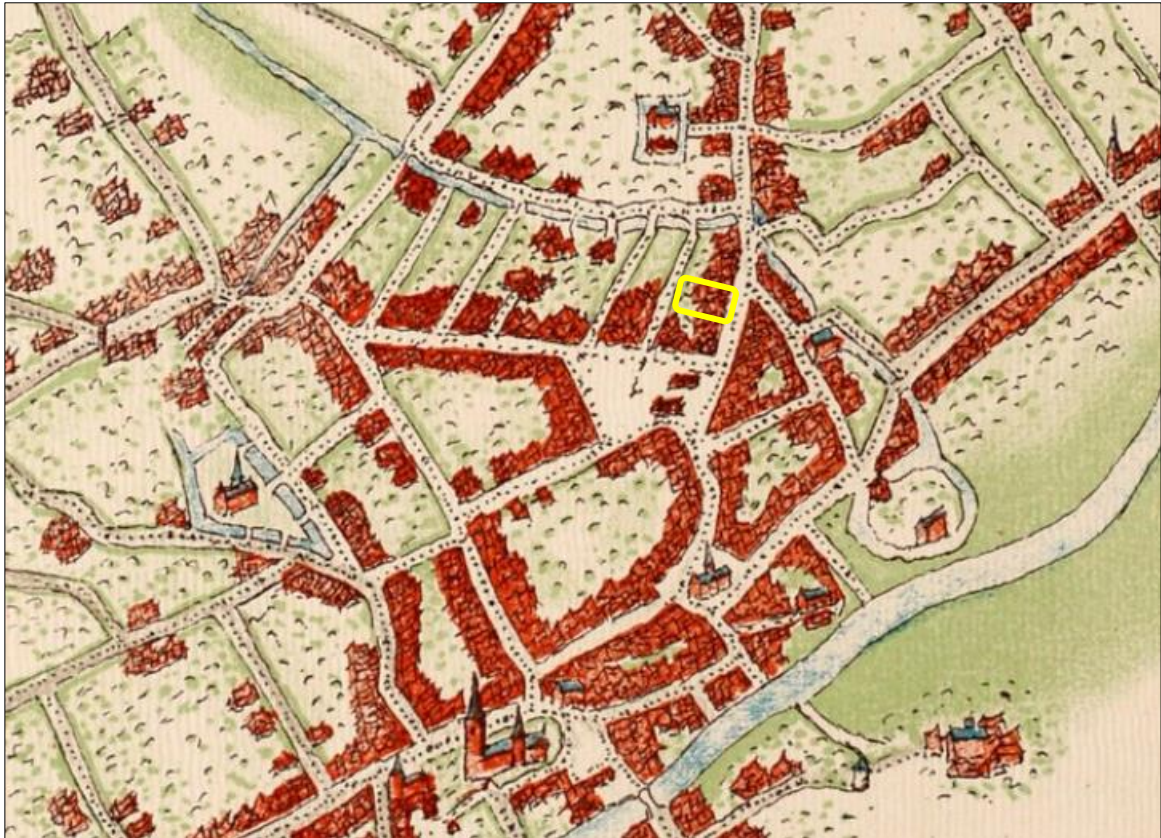
De Sint-Maartenskerk, die mogelijk teruggaat tot de 10de eeuw, ontstond waarschijnlijk als kapel van de heerlijkheid Oosthove. De burcht van deze heerlijkheid situeerde zich op de noordelijke Leieoever, ter hoogte van de huidige Speiestraat. Vanaf de eerste helft van de 12de eeuw geraakte de burcht Oosthove echter in verval, ten voordele van de omwalde burcht van de heerlijkheid Wervik (huidige Wervicq-Sud) die zich aan de overzijde van de Leie bevond. Deze verschuiving zou te verklaren zijn door de wraak van de graaf van Vlaanderen voor de betrokkenheid van de heren van Oosthove bij de moord op Karel de Goede (1127). Een andere reden is eerder van economische aard, nl. de toenemende handelsactiviteit nabij de Leieovergang.

Dankzij de opkomst van de Wervikse draperie, eind 12de eeuw, beleefde Wervik vooral in de 14de eeuw een grote bloeiperiode. In de 16de eeuw viel de groei volledig stil, o.a. t.g.v. stadsbranden, godsdienstoorlogen en pestepidemieën. De teloorgang van de stad komt duidelijk tot uiting, wanneer de stadsafbeelding Deventer (ca. 1560) en Sanderus (1641) met mekaar geconfronteerd worden.

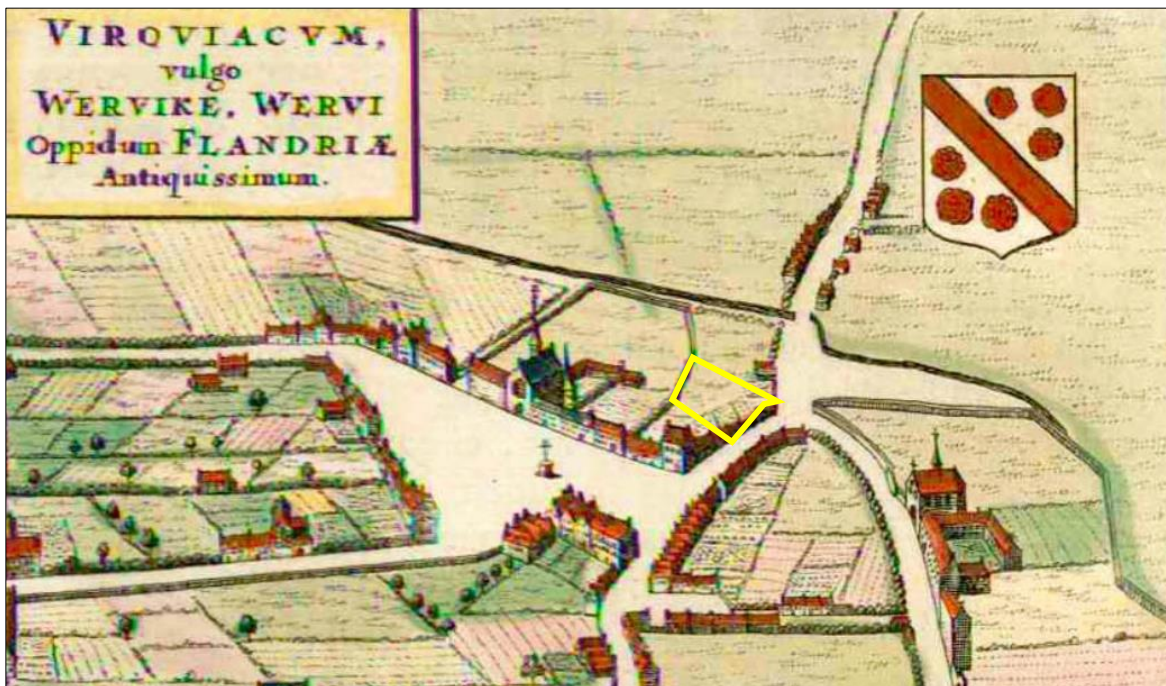
In 1713 wordt Wervicq-Sud definitief bij Frankrijk ingelijfd, de Leie wordt de staatsgrens. In Wervik kent de tabaksindustrie een bloei tussen 1710-1750. Tabaksteelt, -verwerking, -handel en -smokkel worden sedert dan verbonden met Wervik. Andere nijverheden die vooral in de 19de eeuw werden bedreven, hadden te maken met de verwerking van vlas, olieslagerijen en pottenbakkerijen. Tijdens de Franse bezetting in 1794-1814 wordt de stad zwaar geplunderd en beschadigd.

In WO I wordt Wervik bezet door de Duitse troepen die er hun hoofdkwartieren, veldhospitaal en opslagplaatsen oprichtten. De stad wordt in 1917 zwaar beschadigd tijdens de strijd om Ieper. Noodwoningen worden na Wapenstilstand opgericht en de stad wordt heropgebouwd volgens vooroorlogs stratenpatroon en inplanting. In WOII is er beperkte materiële schade tijdens het bombardement van 1940 en de strijd om de grensbrug in 1944.

Op de Deventerkaart is de Molenstraat reeds duidelijk waar te nemen. Aan de straatzijde van de Molenstraat is bebouwing weergegeven. De westelijke terreinhelft staat gekarteerd als tuinzone. Langs de westzijde van het projectgebied situeert zich een thans verdwenen weg. Op de Sanderuskaart is de weg ten westen van het projectgebied verdwenen. Op het perceel ten westen van het projectgebied wordt een kapel weergegeven. Aan de straatzijde van de Molenstraat is bebouwing aanwezig. De Ferrariskaart geeft een gelijkaardig beeld weer. De huidige woning Molenstraat 9 betreft een brouwerswoning uit 1921, het winkelpand is recenter. De achterliggende brouwerij is weergegeven op de 19^e-eeuwse kaarten. Op basis van de bouwstijl dient deze midden 19^e eeuw gedateerd te worden.

Figuur 16: Projectgebied bij benadering weergegeven op het plan van Deventer, ca. 1560.

Figuur 17: Projectgebied weergegeven op het plan van Sanderus, 1640 (Bron: Universiteitsbibliotheek Gent).

Figuur 18: Situering projectgebied t.a.v. Ferrariskaart d.d. 1771-1778 (© geopunt)

Figuur 19: Situering projectgebied t.a.v. Ferrariskaart d.d. 1771-1778 (© geopunt)

Figuur 20: Situering projectgebied t.a.v. Atlas der Buurtwegen d.d. 1840 (© geopunt)

Figuur 21: Situering projectgebied t.a.v. Vandermaelenkaart d.d. 1846-1854 (© geopunt)

Figuur 22: Situering projectgebied t.a.v. Poppkaart d.d. 1842-1879 (© geopunt)

Figuur 23: Foto van de 19e-eeuwse brouwerij op het terrein.

Figuur 24: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 1971 (© geopunt)

Figuur 25: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 1979-1990 (© geopunt)

Figuur 26: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2000-2003 (© geopunt)

Figuur 27: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2008-2011 (© geopunt)

Figuur 28: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2016 (© geopunt)

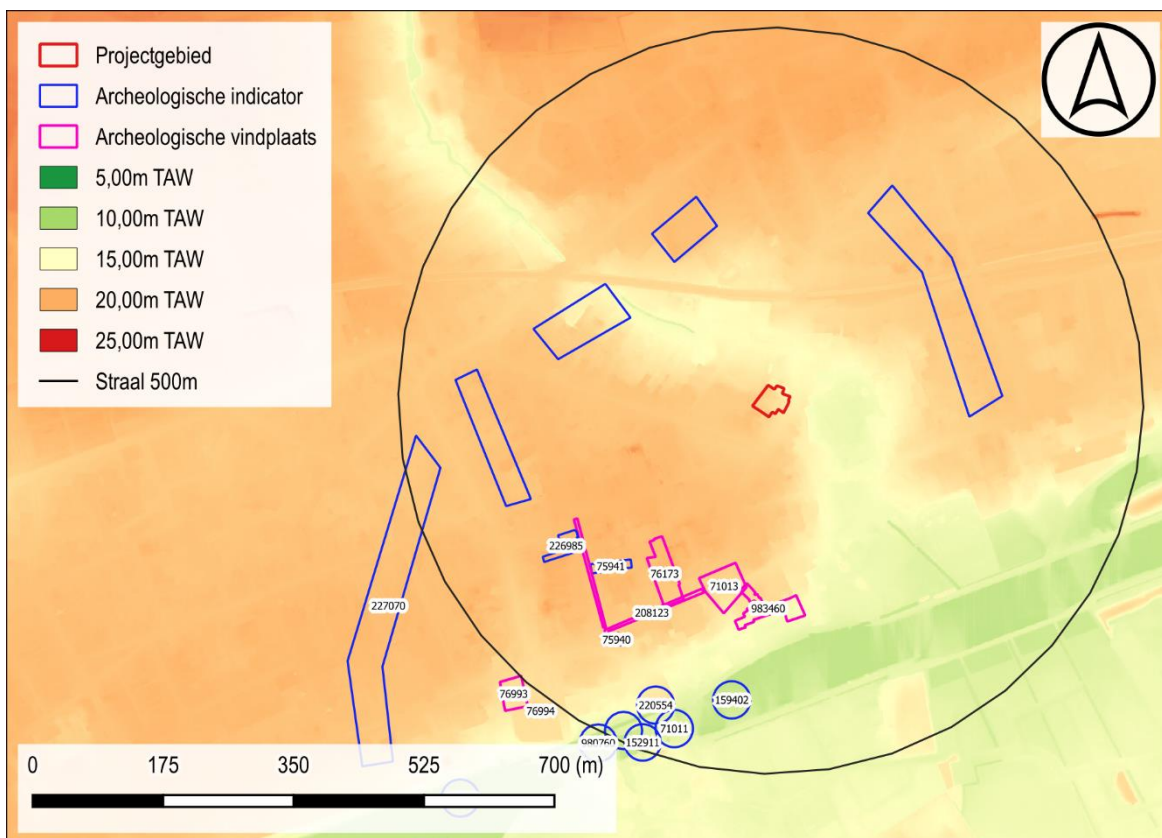
Figuur 29: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2022-2023(© geopunt).

1.2.3 Archeologisch kader

In de nabije omgeving van het onderzoeksgebied zijn meerdere archeologische vindplaatsen en indicatoren gekend. Bij quasi elk onderzoek in de historische binnenstad van Wervik worden resten uit de Romeinse periode in kaart gebracht. Naast vondstmateriaal betreft dit voornamelijk diepere kelderkuilen en resten van grotere kuilen die vermoedelijk verband houden met artisanale activiteiten binnen of op de rand van de Romeinse vicus zoals leerlooien, vollen of metaalproductie. De datering van het vondstmateriaal wijst op een aanwezigheid sinds de vroege-Romeinse periode. Naast deze Romeinse vondsten zijn in de binnenstad ook resten van wonen en werken sinds de vroege middeleeuwen in kaart gebracht. Ook bij metaaldetecties en toevalsvondsten binnen Wervik zijn meerdere objecten van Romeinse ouderdom gerecupereerd. Vermoedelijk gaat de stad echter terug op een veel oudere nederzetting. Bij onderzoek in de stad zijn ook vuurstenen artefacten gerecupereerd hetgeen toch in die richting wijst. De terrassen langs de Leievallei en de hogere opduikingen binnen het alluvium moeten een aantrekkingskracht hebben gehad op gemeenschappen sinds het finaal paleolithicum en mesolithicum.

Op slechts ca. 45m ten zuid-zuidwesten van het projectgebied bevindt zich de Steenakker. Ruben Willaert NV voerde daar in 2021 naar aanleiding van de heraanleg van het marktplein een grootschalig archeologisch onderzoek uit. Daarbij werd verschillende kuilen, een wegtracé en 2 waterputten aangetroffen uit de Romeinse periode. Daarnaast waren ook sporen uit de volle en late middeleeuwen aanwezig, namelijk een waterkuil, verschillende puin- en afvalkuilen, 2 bakstenen gebouwen, een poel en een mogelijke oven. Verder waren een abri uit de Eerste Wereldoorlog aanwezig en 3 loopgraafsegmenten uit de Tweede Wereldoorlog⁸.

⁸ Mondelinge communicatie Marie Lefere.

Figuur 30: Situering projectgebied op het DHMV met aanduiding van de CAI-polygonen (©Geopunt).

I. Archeologische vindplaatsen

71013	<p>Opgraving (1989); NK: 250 m</p> <p>Steentijd: lithisch materiaal.</p> <p>Romeinse tijd: Een beeld van Mars/Priapus zou volgens Sanderus gestaan hebben op een openbare plaats - Romeinse roze mortel.</p> <p>Midden-Romeinse tijd: 3-tal diepe kelderkuilen met rechthoekig grondplan, steile wanden en vlak bovenverloop, georiënteerd volgens de Romeinse centuriatio. De vulling van de kuilen varieert sterk. In 1 kuil zat voornamelijk bouwpuin zoals dakpanfragmenten, Doornikse steen en schalie. Het weinige schervenmateriaal stamt uit de 2de helft van de 2de eeuw. Eén van de kelderkuilen was toegankelijk via een trap (de houtbouw erboven werd door brand vernield), op de bodem: balans van gegoten brons, verzilverde zeef en smeedtang</p> <p>Vroege middeleeuwen: een weinig Merovingische en Karolingsche ceramiek werden aangetroffen in verstoorde contexten</p> <p>Volle middeleeuwen: Resten van de kerk gevonden (na afbraak kerk werd niveau ruim een halve meter verlaagd); kruiskerk met 1 beuk (de naam van de kerk leeft verder in het Sint-Maartensplein) - Alle graven waren oost-west</p>
-------	---

	<p>georiënteerd. Slechts 1 graf werd door de kerkfundering gesneden. Misschien had de kerk een houten voorganger?</p> <p>Bron: De Cock S., 1992. Spiere (gem. Spiere-Helkijn. Noodopgraving bij de normalisatie van de Grote Spierebeek, in: Termote, J. (red.), De Opgravingsactiviteiten van de vereniging voor oudheidkundig bodemonderzoek in West-Vlaanderen over de werkjaren 1990, 1991, en 1992, in Westvlaamse Archaeologica 8/3, 74.</p>
76173	<p>Opgraving (1990); NK: 15 m</p> <p>Romeinse tijd: luxe-aardewerk, aardewerk voor dagelijks gebruik. Midden-Romeinse tijd: kuilen en paalgaten, georiënteerd volgens de insulae-indeling van de vicus; terra sigillata, gebronsd aardewerk, indirecte sporen van artisanale activiteiten als ijzerwinning en bronsbewerking.</p> <p>Bron: De Cock S., 1992. Spiere (gem. Spiere-Helkijn. Noodopgraving bij de normalisatie van de Grote Spierebeek, in: Termote, J. (red.), De Opgravingsactiviteiten van de vereniging voor oudheidkundig bodemonderzoek in West-Vlaanderen over de werkjaren 1990, 1991, en 1992, in Westvlaamse Archaeologica 8/3, 74.</p>
76993	<p>Opgraving (2008); NK: 15 m</p> <p>Late middeleeuwen: - Bruingroene laag met verschillende sporen en veel aardewerk uit 14de - 15de eeuw als opvulling van een plaatselijk dieper gelegen zone. - Klokkengietersatelier: 11 uitzonderlijk goed bewaarde klokkenvormen in 4 verschillende gietputten, perfecte cirkelvorm van de sporen, de concentrische banden, duidelijke brandsporen en talloze metaalfragmenten (6 klokkenvormen zijn toe te schrijven aan de beiaard die gegoten werd door Ignatius Henriot). - 6 menselijke begravingen die behoorden tot het Sint-Medarduskerkhof: slechts fragmentair bewaard (noordoosthoek van het terrein). - 17-tal laatmiddeleeuwse afvalkuilen verspreid over het terrein. - Funderingsresten van het "Heilige Geesthuis": een opvangtehuis voor armen. Had minstens 5 kamers, resten van vloertjes en opmerkelijke brandplekken. - 6 skeletten begraven in grafkuilen, mogelijk behorend tot de begraafplaats rond het Heilig Geesthuis (westelijk deel terrein). - Bakstenen wegje, enkele losstaande muurtjes.</p> <p>18de eeuw: "Hospice des Vieillards": funderingen en muren van het nieuw opvangtehuis.</p> <p>Bron: Bradt T., Bot B. & Acke B., 2008. Archeologisch onderzoek site Pardoën Wervik (prov. West-Vlaanderen). Basisrapport - November 2008.</p>
76994	<p>Mechanische prospectie (2008); NK: 15 m</p> <p>Late middeleeuwen: kerkhof dat bij de Sint-Medarduskerk lag.</p> <p>Bron: Trommelmans R., De Langhe K. & Acke B., 2008. Proefsleuvenonderzoek site Pardoën Wervik (prov. West-Vlaanderen), Basisrapport-maart 2008.</p>

208123	<p>Opgraving (2011); NK: 15 m</p> <p>Romeinse tijd: kuilen mogelijk te maken met artisanale activiteiten.</p> <p>Middeleeuwen: leren schoenzolen, lakenloodje, kiezelpakketten te relateren aan verschillende straatniveaus.</p> <p>Bron: Boncquet T., De Gryse J., 2014. Archeologisch onderzoek Centrumstraten (Wervik), Ruben Willaert rapport 66, Sijsele.</p>
208124	<p>Opgraving (2011); NK: 15 m</p> <p>Vroeg-Romeinse tijd: paalkuilen.</p> <p>Midden-Romeinse tijd: kuilen mogelijk te relateren aan artisanale activiteiten.</p> <p>Laat-Romeinse tijd: kiezelpakketten die de Romeinse sporen afdekken. Lijken hergebruikt te zijn als straatniveau in de middeleeuwen. Bron: Boncquet T., De Gryse J., 2014. Archeologisch onderzoek Centrumstraten (Wervik), Ruben Willaert rapport 66, Sijsele.</p>
983460	<p>Mechanische prospectie (2022)</p> <p>De aanwezige archeologische sporen bleken zich uiteindelijk onmiddellijk onder de recente verstoorte puinpakketten te bevinden. Eenmaal deze zijn afgegraven werd op de meeste plaatsen een eerste laag, doorgaans met enkele sporen, duidelijk zichtbaar. Vele van de ondiepere gelegen lagen en sporen blijken op basis van het aangetroffen aardewerk voornamelijk te dateren in de late middeleeuwen tot vroegmoderne periode.</p> <p>In de zones waar het niveau op de top van de moederbodem werd aangelegd, een niveau die doorgaans door meerdere recentere lagen is afgedekt, zijn doorgaans relatief goed bewaarde oudere sporen te herkennen. Op basis van het gevonden aardewerk en bouwmateriaal konden vele van die sporen gedateerd worden in de Romeinse of middeleeuwse periode. Opvallend is daarbij dat in sommige zones ook een duidelijk Romeinse cultuurlaag op de top van de moederbodem aanwezig is.</p> <p>Bron: Lannoy, B. e.a. 2022: Sint-Maartensplein (Wervik, West-Vlaanderen), Archeologienota Vooronderzoek met ingreep in de bodem. Deel 1: Resultaten van het vooronderzoek met ingreep in de bodem, Sint-Michiels-Brugge.</p>

II. Archeologische indicatoren

Historisch-cartografische en iconografische data

227070	<p>Indicator cartografie</p> <p>18^e eeuw: Franse hoofdkwartier tijdens de belegering van Menen in mei 1744 - Archeologisch kunnen sporen bewaard zijn in de vorm van haarden, (batterij)keukens, afvalkuilen, beerputen, tentkuilen, silo's, paalsporen van oa. houten installaties, verdedigingsgrachten, metaalvondsten en andere vondsten.</p>
--------	--

Metaaldetectie

159402	Metaaldetectie (2012); NK: 15 m Merovingische periode: zwaard
71011	Metaaldetectie Romeinse tijd: munten, aardewerk, slutel Middeleeuwen: aardewerk, dolk, gesp Post-middeleeuwen: kogels, gesp, bootshaak, munten, etc.
220554	Metaaldetectie; NK: 15 m Late middeleeuwen: sleutel, afkomstig uit stortgrond met zwarte kogelpotscherven.
152911	Metaaldetectie (2011); NK: 150 meter Nieuwe tijd: speerpunt, 26 cm lang en 2,5 cm dik Nieuwe tijd: sleutel (16de eeuw) - mondharp (mogelijk uit 18de eeuw)
980171	Metaaldetectie Middeleeuwen: fragment van een maliënkolder
980760	Metaaldetectie Middeleeuwen: smeedijzeren roskam

Toevalsvondst

75940	Toevalsvondst (1958); NK: 150 m Romeinse tijd: aardewerk
75941	Toevalsvondst (1958); NK: 150 m Romeinse tijd: aardewerk.

Onbepaald

226985	Onbepaald Romeinse tijd: aardewerk, los en verspit
--------	---

1.3 SYNTHESE FASE BUREAUONDERZOEK

De opdrachtgever plant de een gedeeltelijke sloop van de aanwezige bebouwing en de realisatie van een nieuwbouwproject met bijhorende verharding en infrastructuur ter hoogte van Molenstraat 9 te Wervik. Het volledige plangebied is ca. 1357 m² groot en wordt ingenomen door een woning en winkel tegen de straatzijde en een 19^e-eeuwse brouwerij. Onder de woning aan de straatzijde en de achterliggende brouwerij bevindt zich een kelder. Deze ondergrondse volumes hebben een gecombineerde oppervlakte van ca. 255 m². Het overige deel van het plangebied is in gebruik als tuin. Hier is ook een vijver aanwezig. De gecombineerde oppervlakte van de geplande ingrepen bedraagt ca. 850 m².

Wervik is gelegen in de zandleemstreek, en is gegroeid vanuit een nederzetting langs de Leie. De stad situeert zich vermoedelijk ter hoogte van een Romeinse weg of een kruispunt van Romeinse wegen van waaruit een vicus is gegroeid die mogelijk terug gaat op een militair kamp. Het onderzoeksgebied bevindt zich in het noordoosten van de stad. Net ten oosten van het onderzoeksgebied stroomt de Sint-Jansbeek die een 500-tal meter verder zuidwaarts uitmondt in de Leie. De Quartairgeologische kaart geeft een profielopbouw weer waarbij de top bestaat uit eolische afzettingen van het laat-Pleistoceen of vroeg-Holoceen van het Holoceen. De bodemkaart geeft vanwege de bebouwde toestand geen informatie weer. De locatie op de rand van de Sint-Jansbeek moet ongetwijfeld aantrekkelijk geweest zijn voor rondtrekkende jager verzamelaars. Vanwege de ligging binnen verstedelijkt gebied en aanwezige bebouwing wordt de kans op het aantreffen van in-situ bewaarde artefactensites echter als zeer beperkt ingeschat.

Op het cartografische materiaal is te zien dat het plangebied zich aan de noordelijke periferie bevindt van het historische stadswefsel van Wervik. De vroegste beschikbare bronnen geven reeds bebouwing weer ter hoogte van het onderzoeksgebied. Zowel op de Deventerkaart als het plan van Sanderus is tegen de straatzijde reeds bebouwing weergegeven. Het achtererf lijkt in gebruik als tuinzone. Op de kaart van Ferraris is eveneens bebouwing weergegeven tegen de straatzijde. Op het 19^e-eeuwse kaartmateriaal is het brouwerijgebouw afgebeeld. Gezien de bebouwing doorheen de eeuwen moet ter hoogte van het onderzoeksgebied rekening gehouden worden met een potentieel complexere verticale stratigrafie. Doorheen de sequentie luchtbeelden is weinig evolutie op te merken, vanaf het beeld van de jaren '80 is de huidige toestand duidelijk te herkennen.

In de nabije omgeving van het onderzoeksgebied zijn meerdere archeologische vindplaatsen en indicatoren gekend. Bij quasi elk onderzoek in de historische binnenstad van Wervik worden resten uit de Romeinse periode in kaart gebracht. Naast vondstmateriaal betreft dit voornamelijk diepere kelderkuilen en resten van grotere kuilen die vermoedelijk verband houden met artisanale activiteiten binnen of op de rand van de Romeinse vicus zoals leerlooien, vollen of metaalproductie. De datering van het vondstmateriaal wijst op een aanwezigheid sinds de vroege-Romeinse periode. Naast deze Romeinse vondsten zijn in de binnenstad ook resten van wonen en werken sinds in de middeleeuwen in kaart gebracht. Ook bij metaaldetecties en toevalsvondsten binnen Wervik zijn meerdere objecten van Romeinse ouderdom gerecupereerd. Vermoedelijk gaat de stad echter terug op een veel oudere nederzetting. Bij onderzoek in de stad zijn ook vuurstenen artefacten gerecupereerd hetgeen toch in die richting wijst. De terrassen langs de Leievallei en de hogere opduikingen binnen het alluvium moeten een aantrekkingskracht hebben gehad op gemeenschappen sinds het finaal paleolithicum en mesolithicum.

Concreet dient ter hoogte van het onderzoeksgebied uitgegaan te worden van een trefkans inzake archeologisch erfgoed. De verwachting bestaat uit resten van vroegmoderne, middeleeuwse of oudere bewoning in de vorm van bodemsporen of grondvaste resten zoals funderingen of vloeren. Vanwege de aanwezige bebouwing en de mogelijk complexere verticale stratigrafie wordt een proefputtenonderzoek als meest geschikte onderzoeksmethode beschouwd om eventueel aanwezig erfgoed in kaart te brengen en de impact van de geplande werken hierop in te schatten.

BIBLIOGRAFIE

LITERATUUR

Boncqet T. & De Gryse J. 2014. Archeologisch onderzoek Centrumstraten (Wervik), Ruben Willart bvba, Sijsele.

Nouwen R. 2006. *De Romeinen in België (31 v.C. – 476 n.C.)*, Davidsfonds, Leuven.

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.

Verbrugge, A. 2004: *Viroviacum. Verwerking, studie en interpretatie van het materiaal uit een aantal Romeinse kelderkuilen uit de opgravingen op het St-Maartensplein in Wervik (1989-1991) (West-Vlaanderen)*, onuitgegeven verhandeling Universiteit Gent

KAARTMATERIAAL

Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, Graaf de Ferraris [1771-1778]

Atlas der Buurtwegen d.d. 1842

Topografische kaart van Vandermaelen d.d. 1846 – 1854

Popp-kaart d.d. 1842-1879

DIGITALE BRONNEN

www.geopunt.be

<https://dov.vlaanderen.be>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be>

<https://cartesius.be>

<https://loket.onroerenderfgoed.be>

BIJLAGE

FIGURENLIJST

Figuur 1: Situering projectgebied t.a.v. GRB-basiskaart (© geopunt).....	4
Figuur 2: Situering projectgebied t.a.v. topografische kaart van België (© geopunt)	4
Figuur 3: Ligging projectgebied binnen een vastgestelde archeologische zone (groen).....	6
Figuur 4: Situering plangebied t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt)	7
Figuur 5: Geplande werken weergegeven op de meest recente luchtopname (© Geopunt). .	9
Figuur 6: Situering projectgebied t.a.v. de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).	11
Figuur 7: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)	12
Figuur 8: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)	12
Figuur 9: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)	13
Figuur 10: Hoogteverloop, ZW-NO (© geopunt)	13
Figuur 11: Situering projectgebied t.a.v. Tertiair geologische kaart (© geopunt)	14
Figuur 12: Situering projectgebied t.a.v. Quartair geologische kaart (© geopunt)	14
Figuur 13: Situering projectgebied t.a.v. algemene bodemkaart van België (© geopunt)	15
Figuur 14 Detail van de Peutinger-kaart met aanduiding van Wervik (bron: www.euratlas.net).	17
Figuur 15 Begrenzing vicus. (Verbrughe, A., 2004, p. 26).	17
Figuur 16: Projectgebied bij benadering weergegeven op het plan van Deventer, ca. 1560.	19
Figuur 17: Projectgebied weergegeven op het plan van Sanderus, 1640 (Bron: Universiteitsbibliotheek Gent).	19
Figuur 18: Situering projectgebied t.a.v. Ferrariskaart d.d. 1771-1778 (© geopunt)	20
Figuur 19: Situering projectgebied t.a.v. Ferrariskaart d.d. 1771-1778 (© geopunt)	20
Figuur 20: Situering projectgebied t.a.v. Atlas der Buurtwegen d.d. 1840 (© geopunt)	21
Figuur 21: Situering projectgebied t.a.v. Vandermaelenkaart d.d. 1846-1854 (© geopunt) ...	21
Figuur 22: Situering projectgebied t.a.v. Poppkaart d.d. 1842-1879 (© geopunt)	22
Figuur 23: Foto van de 19e-eeuwse brouwerij op het terrein.	23
Figuur 24: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 1971 (© geopunt)	24
Figuur 25: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 1979-1990 (© geopunt)	24
Figuur 26: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2000-2003 (© geopunt)	25
Figuur 27: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2008-2011 (© geopunt)	25
Figuur 28: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2016 (© geopunt)	26
Figuur 29: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2022-2023(© geopunt)	26
Figuur 30: Situering projectgebied op het DHMV met aanduiding van de CAI-polygonen (©Geopunt).	28

CHRONOLOGISCH KADER

